

ARKEOLOJİ: İNSANLIK TARİHİNİ ÜÇ BOYUTLU HALE GETİRDİ

Arkeoloji bilimi; modern yöntemlerle eski uygarlıklardan kalanları ortaya çıkartır ve o uygarlıkları tarih, sosyoloji, etnoloji, jeoloji ve biyoloji gibi çok sayıdaki bilimsel yöntemle inceler. Arkeoloji sayesinde; binlerce yıl önceki kültürlerin yaşam biçimlerini, teknoloji ve sanat alanındaki katkılarını elle tutulur ve gözle görülür şekilde inceleme olanağı doğdu. Dünyanın en eski arkeolojik kazısı M.Ö. 556-539 arasında Babil Kralı olan Nabonidus tarafından gerçekleştirildi.

Nabonidus; 1500 yıl önce yaptığı kazıda, eski Akad krallarından Naram-Sin tarafından Güneş Tanrısı adına yaptırılan mabedin temel taşını bulmayı hedeflemişti. Kral Nabonidus, uzun süre çalışıp mabedin temel taşını buldu ve mabedin yaşını hatalı da olsa tahmin etti. Mabedin, kendisinden 3200 yıl önce yapıldığını yazan Nabonidus hatalıydı. Çünkü mabedi yapan kral, Nabonidus'tan yaklaşık olarak 2250 yıl önce yaşamıştı. Nabonidus'un arkeolojik kazı yaptığını anlatan tablet bulununca konu ilgi çekti. Yönetmen D. W. Griffith, 1916'da Kral Nabonidus'un oğlu Prens Belshazzar hakkında Intolerance adlı sessiz bir sinema filmi çekti. Filmde prensin, Babil'i ele geçiren Pers kralı Büyük Cyrus'a karşı mücadelesi anlatılır. Kral Nabonidus'un kızı Prenses Ennigaldi de dünyanın ilk müzesi sayılan Ennigaldi-Nanna Müzesi'ni 1500 yıl önce kurdu. Prenses, arkeolojik objelerin yanına silindir şeklindeki seramikler üzerinde üç ayrı dilde açıklamalar yazdırmıştı. Tarihçi Haredot da tarihi eserleri toplayıp sınıflandırarak objeler hakkındaki bilgileri kaydetmişti.

Kral Nabonidus, ilk arkeolog

Modern arkeolojinin doğuşu

Modern arkeolojinin ortaya çıkışında; antika eserleri toplayan zenginlerin biriktirdiği tarihi eser koleksiyonlarının payı çoktur. Papa Sixtus IV tarafından bağışlanan; arkeolojik ve sanatsal objelerle, Avrupa'daki ilk müze olan Capitoline Müzesi Roma'da 1471'de kuruldu. Benzeri müzelerin kurulması, arkeolojik eserlerin kazılarla ortaya çıkartılmasını hızlandırdı. İlk kez 1666'da J. Aubrey, İngiltere'de dört metre boyundaki dikili taşlardan oluşan Stonehenge'in çevresinde kazı yaptı. Ardından; Isaac Newton'un biyografisini yazmış olan Dr. W. Stukeley, Stonehenge dikili taşlarının çevresinde yeni kazılar yaptı. İlk önemli kazılardan biri de Vezüv'ün külleri altındaki Pompeii kentinin 1748'de ortaya çıkartılmaya başlanmasıydı. Modern arkeolojinin temelini, Alman arkeolog J. J. Winckelmann 1760'larda attıktan sonra arkeoloji bilimi hızla gelişti. Osmanlı döneminde, 1780'lerde Anadolu ve Suriye'yi gezen arkeologlar, üzerinde yazı ve resimler olan anıtlar ile sikkeleri kayıt altına aldı. Osman Hamdi Bey, 1882'de Sanayi-i Nefise Mektebi'ni kurarak ülkemizde arkeoloji eğitiminin önünü açtı. Cumhuriyet Dönemi'nde Atatürk; 1933'te Ahlatlıbel'deki ve 1935'te Alacahöyük'teki arkeolojik kazıları başlattı. Atatürk tarafından; arkeoloji eğitimi almak üzere gençlerin yurt dışına gönderilmesi, DTCF'nin ve arkeoloji bölümlerinin açılması sayesinde ülkemizde çok saygın arkeologlar yetişti. Ülkemizdeki arkeolojik çalışmalar 1939'da savaş nedeniyle durdu. Durgunluk maalesef 1968'e kadar sürdü. O tarihte ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş'ın desteğiyle, Keban Barajı'nın göl alanında uluslararası bir proje başlatıldı. Proje kapsamında; Aşvan, Tepecik ve Norşuntepe kazıları başarıyla gerçekleştirilince hükümetler arkeolojik kazılara tekrar kaynak ayırmaya başladı.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü